

REZIME

Tokom posete, koja je obavljena na osnovu sporazuma potpisanog 2004. godine između Saveta Evrope i Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu, delegacija CPT razmotrila je mere preduzete od strane nadležnih organa u skladu sa preporukama koje je Komitet dao nakon svojih prethodnih poseta (2007. i 2010. godine). S tim u vezi, posebna pažnja posvećena je postupanju prema licima i uslovima u policijskom pritvoru i situaciji u zatvorskim ustanovama, kao i na Forenzičkom psihijatrijskom institutu u Prištini, odnosno Univerzitetnoj bolnici u Prištini.

Tokom posete, delegacija je naišla na veoma dobru saradnju na svim nivoima. Omogućen joj je brz pristup svim mestima koja je posetila (uključujući i ona koja nisu bila obavještena unapred), obezbeđene su joj informacije neophodne za obavljanje svog zadatka, i imala je mogućnost da direktno razgovara sa licima lišenim slobode.

Policijski objekti

Delegacija je stekla utisak da se, u odnosu na 2010. godinu, sveukupna situacija donekle poboljšala s obzirom na broj i težinu navoda o policijskom zlostavljanju. Pa ipak, delegacija je i ponovo primila veliki broj navoda od pritvorenih lica o fizičkom zlostavljanju od strane policijskih službenika. Većina navoda odnosila se na šamare, udarce i šutiranja u kontekstu policijskog ispitivanja, u cilju iznuđivanja priznanja, ili u trenutku hapšenja nakon što je lice stavljeno pod kontrolu. Komitet naglašava potrebu da nadležni organi preduzmu dodatne energične mere, uključujući obuku u službi, u borbi protiv fenomena policijskog zlostavljanja, i preporučuje da sve policajce još jednom treba podsetiti da su svi oblici zlostavljanja pritvorenih osoba neprihvatljivi i da će biti predmet ozbiljnih sankcija.

Kada je u pitanju sprovođenje osnovnih mehanizama zaštite od zlostavljanja u praksi (pravo na obaveštavanje rođaka ili neke treće strane o činjenici nečijeg pritvaranja i pravo na advokata i lekara), izgleda da se situacija poboljšala od poslednje posete. Međutim, veliki broj pritvorenih osoba tvrdi da im nisu omogućene konsultacije sa advokatom ili da su imali susreta sa advokatom imenovanim po službenoj dužnosti po prvi put tek nakon ispitivanja od strane policajca.

U raznim policijskim stanicama koje je posetila, delegacija je primetila dalja poboljšanja u pogledu uslova pritvora. Konkretno, u Gračanici, Leposaviću, Južnoj Mitrovici, i Obiliću, ćelije u policijskom pritvoru su novoizgrađene ili renovirane, a otklonjena je većina nedostataka uočenih tokom ranijih poseta drugim policijskim stanicama. Pa ipak, u policijskoj stanici u Peći, veštačko osvetljenje u pritvorskoj ćeliji bilo je veoma loše, a u nekoliko posećenih policijskih stanica, ćelije nisu bile opremljene sistemom alarma.

Zatvorske ustanove

U poređenju sa rezultatima posete iz 2010. godine, situacija je značajno poboljšana u većini Kosovskih popravnih službi (KPS) u pogledu načina na koji osoblje postupa prema zatvorenicima. Konkretno, u zatvoru Dubrava, delegacija nije primila nikakve navode o skorijem fizičkom zlostavljanju ili prekomernoj upotrebi sile od strane pripadnika specijalne interventne grupe u ustanovi ili zatvorskog osoblja. Pored toga, nije bilo takvih navoda u Popravnom centru Lipljan pritvorskim centrima u Mitrovici, Peći, i Prištini. Međutim, veliki broj navoda o fizičkom zlostavljanju, kao i o pretnjama prebijanjem od strane zatvorskih službenika zabeležen je u pritvorskom centru u Gnjilanu i Zatvoru visoke bezbednosti.

U poređenju sa situacijom iz 2010. godine, nasilje među zatvorenicima ne predstavlja veliki problem u zatvoru Dubrava, kao ni u bilo kojoj drugoj KPS koju je delegacija posetila.

Pa ipak, CPT izražava žaljenje zbog očiglednog nedostatka napretka u rešavanju pojave korupcije i favorizovanja u zatvoru Dubrava, uprkos specifičnim preporukama Komiteta nakon ranije dve posete. Zaista, situacija u ovoj ustanovi daleko je od poboljšanja, a čak se i dodatno pogoršala, te je delegacija primila brojne navode o korupciji koji uključuju ne samo pritvorsko već i zdravstveno osoblje. Čini se da bi, uz isplatu dovoljno novca, zatvorenici mogli da dobiju prokrijumčarenu robu (na primer, mobilni telefon ili drogu) ili preferencijalni tretman u pogledu mogućnosti rada, porodičnih poseta, privremenog odsustva izvan ustanove, medicinskog tretmana, bezbednosne klasifikacije itd. Osim toga, neki zatvorenici navodno su dobili preferencijalni tretman zbog svojih porodičnih ili političkih veza. Ono što takođe zabrinjava jeste to što je jedan broj pritužbi o koruptivnim radnjama ponovo primljen u pritvorskim centrima u Peći i Prištini.

Materijalni uslovi u velikoj meri variraju između različitih ustanova KPS. U Popravnom centru Lipljan, uslovi za sve zatvorenike ostali su u celini adekvatni, a poboljšanja su primećena u zatvoru Dubrava i Pritvorskom centru Mitrovica. CPT pozdravlja postojeće planove za zatvaranje pritvorskih centara u Gnjilanu, Peći, i Prištini, gde su generalno loši materijalni uslovi. Uslovi u Zatvoru visoke bezbednosti su uglavnom dobri, s obzirom na to da je zgrada praktično potpuno nova. Međutim, zatvor je pretrpeo veliku strukturnu grešku koja je znatno uticala na opšte uslove pritvora. Naime, teren većine dvorišta za vežbanje koja su pripojena pritvorskim blokovima, napravljen je od belog betona okruženog visokim zidom istog materijala. Delegacija je bila preplavljena žalbama zatvorenika da zaslepljujući odraz sunca sa betonskog terena i zidova u letnjim mesecima čini vežbe na otvorenom teškim – čak i sa naočarima za sunce – i da tvrda površina čini bilo kakvu fizičku aktivnost osim hoda opasnom.

Kao i tokom prethodnih poseta, delegacija je stekla uglavnom povoljan utisak o režimu prema ženama i maloletnim zatvorenicima (i osuđenima i pritvorenima) u Popravnom centru Lipljan. U zatvoru Dubrava, osuđeni zatvorenici mogu se slobodno kretati u okviru pritvorske oblasti tokom dana, uz mogućnost dva do tri sata fizičke aktivnosti na otvorenom. Oko 350 zatvorenika uključeni su u radne i druge aktivnosti. Pored toga, sada ima dobro opremljenih radionica koje su, međutim, dostupne samo ograničenom broju zatvorenika. Kada su u pitanju posete pritvorskim centrima, CPT sa zadovoljstvom konstatuje da se u Mitrovici broj radno angažovanih zatvorenika povećao od poslednje posete i da su uspostavljene dve nove radionice. Komitet takođe priznaje napore uprave u Pritvorskim centrima u Gnjilanu i Peći, usmerene ka obezbeđivanju sportskih aktivnosti za osuđene zatvorenike, uprkos infrastrukturnim i drugim ograničenjima. Kada je u pitanju Zatvor visoke bezbednosti, pozitivno je da većina osuđenika ima mogućnost da provede šest do devet sati dnevno izvan svoje ćelije. Međutim, ono što ozbiljno zabrinjava jeste to da ogromnoj većini zatvorenika nisu ponuđene bilo kakve smislene aktivnosti (kao što su rad, obrazovanje, stručno osposobljavanje ili sport).

Pored toga, u zatvoru Dubrava i Zatvoru visoke bezbednosti, kao i u drugim posećenim pritvorskim centrima, režim za pritvorenike je uglavnom loš. Kao i 2010. godine, osim vežbanja na otvorenom (dva do tri sata dnevno), većina pritvorenika i dalje je zaključana u svojim ćelijama tokom većeg dela dana, sa vrlo malo mogućnosti, osim gledanja televizije, čitanja i igranja društvenih igara.

CPT konstatuje da je odgovornost za zatvorsku zdravstvenu zaštitu prešla sa Ministarstva pravde na Ministarstvo zdravlja jula 2013. godine. Sve u svemu, delegacija je primetila niz poboljšanja u pogledu zdravstvene zaštite koja se pruža zatvorenicima od posete 2010. godine. Osim toga, budžet za zatvorsku zdravstvenu zaštitu značajno je povećan u poslednjih nekoliko godina.

Bez obzira na to, zatvor u Dubravi i Pritvorski centar u Peći često se suočavaju sa prekidima u snabdevanju lekovima, uključujući i esencijalne lekove kao što je insulin, koje bolesnici moraju sami da kupuju. Osim toga, CPT izražava ozbiljnu zabrinutost zbog neadekvatne psihijatrijske nege pacijenata koji pate od teških mentalnih poremećaja u bolničkoj jedinici u zatvoru u Dubravi. CPT priznaje da u svim posećenim ustanovama novopristigle zatvorenike obično pregleda lekar ili medicinska sestra u roku od 24 sata od prijema, ali isto tako osuđuje skoro potpuno odsustvo primene specifičnih preporuka datih nakon prethodne dve posete. Konkretno, sa izuzetkom zatvora u Dubravi i Zatvora visoke bezbednosti, još uvek nema sistematskog pregleda prilikom prijema u bilo kojoj od posećenih ustanova. Pored toga, lekarski pregledi, odnosno konsultacije i dalje se često izvode u prisustvu zatvorskih službenika.

Uz to, CPT formuliše niz specifičnih preporuka u vezi sa raznim drugim zatvorskim pitanjima, kao što su kontakti zatvorenika sa spoljnim svetom, disciplina i bezbednost.

Forenzički psihijatrijski institut u prištinskoj Univerzitetškoj bolnici („Forenzički institut“)

Delegacija nije dobila nikakve navode – i nije naišla ni na kakve druge indikacije – o zlostavljanju pacijenata od strane osoblja. Naprotiv, opšta atmosfera deluje opušteno, a odnosi između osoblja i pacijenata su pozitivni.

Materijalni uslovi u Forenzičkom institutu, koji je otvoren avgusta 2014. godine, veoma su dobri u svakom pogledu, a broj zaposlenih je adekvatan.

Forenzički institut pruža farmakološko i psihosocijalno lečenje. Kada je u pitanju pristanak na lečenje, Komitet naglašava da prijem lica u psihijatrijsku ustanovu na prisilnoj osnovi ne treba da isključuje traženje pristanka na lečenje. Svaki pacijent treba da budu informisan o planiranom lečenju i treba mu dati priliku da odbije ili povuče svoj pristanak na lečenje ili bilo koju drugu medicinsku intervenciju. Svako odstupanje od ovog osnovnog principa mora biti zasnovano na zakonu i odnositi se isključivo na jasno i strogo definisane izuzetne okolnosti.

Pribegavanje sredstvima prinude (izolaciji i mehaničkom ograničavanju) je veoma retko. Pa ipak, postoje samo osnovne pisane smernice o izolaciji i nikakve smernice o upotrebi drugih sredstava prinude. Pored toga, nema sveobuhvatnog registra ograničenja. CPT preporučuje da se sačine detaljne smernice na osnovu detaljnih kriterijuma navedenih u izveštaju.

Osim toga, Komitet izražava bojazan zbog činjenice da medicinski tehničari u Odeljenju B redovno obavljaju bezbednosne provere, kao što su telesni pretres i pretres ćelija, i da se osoblje privatnog obezbeđenja (u Odeljenju B) i službenici KPS (u Odeljenju C) povremeno poziva da pomogne medicinskim tehničarima u postupanju sa pacijentima, iako nisu prošli nikakvu obuku za takve aktivnosti.

Psihijatrijska klinika u prištinskoj Univerzitetškoj bolnici („Psihijatrijska klinika“)

Delegacija je sproveda kratku posetu prijemnom odeljenju Psihijatrijske klinike kako bi razmotrila zakonske mehanizme zaštite u vezi sa prisilnim smeštajem civilnog karaktera u psihijatrijsku ustanovu. U tom smislu, CPT navodi da Zakon o vanparničnom postupku sadrži niz važnih mehanizama zaštite. Međutim, posetom je utvrđeno da na Psihijatrijskoj klinici relevantne zakonske odredbe nikada nisu realizovane u praksi. Konkretno, sudovi nikada nisu obavešteni o prisilnom prijemu. Drugim rečima, od prve posete CPT 2007. godine, važeći zakon ostao je mrtvo slovo na papiru. Komitet poziva nadležne organe da hitno prekinu ovakvo neprihvatljivo stanje.